Prof. Dr. Ramazan Korkmaz:

"Çoğu zaman mektubu başkalarına değil kendimize yazarız."

Söyleşi: İbrahim Tüzer - Yunus Emre Tozal

"Turkish Studies" dergisinin son sayısı "Prof. Dr. Ramazan Korkmaz Armağanı" olarak yayımlandı. Birçok öğrenciniz ve akademisyen dostunuz size ithaf ettikleri makalelere derginin bu sayısında yer verdiler. Bu yazılardan özellikle Mithat Durmuş tarafından kaleme alınan "Bir Nesle Öncülük Eden Prof. Dr. Ramazan Korkmaz'ın Mektuplarında Gelecek İdealizmi, Nesilleri Kurtarabilme Kaygısı ve Dünyanın Algılanmasına İlişkin Estetik Bakış (Güneşe Gönderilecekler)" başlıklı makale dergimizin "mektup dosyası" ile de çok yakından ilgili.

Buradan hareketle mektupların ve mektuplaşmanın bireysel yaşantılarımızdaki yeri neresidir?

Ramazan Korkmaz: Mektupları nedense hep güvercinlerle özdeş bulurum; insanlar arasında duygu akışını sağlamak için sürekli uçup duran beyaz güvercinler… Bir kuşa dönüşerek zamanı/ mekânı aşma arzusu, belki de insanın ilk hayalidir. Eskinin zor/imkansız şartları, bu kuşa dönüşme hayalini meşru da kılar üstelik; fakat orada asıl önemli olan, insanın başka bir şeye dönüşme arzusudur.

İnsan ruhu ancak içtenlik mekânlarında kendini açar, derin değişim ve dönüşümler ancak içtenlik ortamlarında kapımızı çalar. Mektup, bir tür iç çekiştir; iç konuşmadır; çoğu zaman mektubu başkalarına değil kendimize yazarız. Bu bakımdan mektupları, bireysel varlığımızın açıldığı içtenlik mekânları olarak tanımlayabiliriz; orada olduğumuz gibiyizdir; samimi, içten, sıradan ama kendimiz… Mektupları yazan kadar onu alanların da aynı varlık alanlarını paylaştığını, dolayısı ile karşılıklı bir oluş serüvenine çıktıklarını görürüz. Ama bu oluş serüveni, devam etmesini büyük bir iştiyakla arzu ettiğimiz bir süreçtir.

Mektuplar genellikle en zayıf demeyeyim hadi, en naif yanımızı ortaya çıkarır; ona dokunur, onu kanatır; bütün giydirilmiş kimliklerin ötesinde ***yalın insan yanımız***a vurgu yapar. Yaratılış itibariyle ateşin bir karakter olar Namık Kemal, *"Felek her türlü esbab-ı cefasın toplasın gelsin/ Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azimetten*!" diyerek yıldırımları göğsünde söndürürken; sürgün edildiği Kıbrıs'tan yazdığı mektupta; "*Pencereden bakıp da sahrâlar dolu harâbelerini, dağlar parçalanmışçasına taş yığınlarını gördükçe, Sûr-ı İsrâfil çalınmış, fakat ben işitmemişim zannediyorum*" diye memleketin harap halini ve içsel yalnızlığını vurgular. Ayrıca kızı Feride'ye yazdığı mektuplarda; geçim sıkıntısından, sağlık sorunlarından ve ailesine duyduğu dayanılmaz hasretten bahseder. Dünyaya kafa tutan insanların, özel mektuplarında çok daha naif ve kırılgan bir ruha sahip olduklarını görüyoruz.

Sözgelimi Fransız Devrimi'nin başlangıcında yeni meclisi koruyan Napolyon, daha sonra bir baskı gücüne dönüşmesin diye, küçük bir birlikle İtalya'ya gönderilir. Ama oradan -Devrim'in en çok ihtiyaç duyduğu- zafer haberleri gelince; bu sefer meclis onu destekler. Ne var ki, Napolyon'un asıl desteği, kendisinden yaşça da büyük dul bir kadın ola Josephine'den gelen aşk mektuplarıdır. Öyle ki Napolyon, mektupları gelmeyince savaş kaybedecek kadar Josephine'e tutkundur. Fransız meclis başkanının Napolyon'a mektup yazması için Paris sosyetesinin pek de iyi bir şöhretle tanımadığı bu kadına yalvardığı, hatta bazı mektupları onun ağzından kendilerinin yazdığı söylenir. Bu anekdot, kimi zaman mektupların; orduların ve meclislerin gücünü aşan bir kudrete sahip olduğunu da gösteriyor. Savaş meydanlarının ölümcül ortamında Napolyon, Josephine'e *'Seninle dolu olduğum halde uyandım. Senin resmin ve dünkü heyecanlı merasim, hissiyatımda sükûnet bırakmadı. Latif ve hiç kimse ile mukayese edilemez Josephine, sen kalbime nasıl tuhaf bir tesir yapıyorsun!* diye yazar. Bu yönüyle mektuplar, fatihlerin kalplerini dışa açan altın anahtar gibidir.

Bütün bunların yanı sıra, büyük bir hakikat var ki, o da insanın anlaşıldığı, yansı ve yankı bulduğu kadar mutlu olduğudur. Ancak bazen mutluluk, mektup yazmaya engel de olur. Zira mutluluk çok derin düşünmez ve öteye açılmayı pek sevmez. Belki de bu yüzden Franz Kafka, sevgilisi Milena'ya

yazdığı mektupta *"Sevgili Milena, yazmıyorsun; demek ki mutlusun!"* der. Bu sitemkâr tespit, mektupların hüzünle olan derin bağını da ortaya koyar.

Bireysel yaşantımızda mektuplar, daha çok yapıcı, kurucu işleviyle öne çıkarlar. Namık Kemal'in Magosa zindanından yazdığı bir mektupta "uzun yazmaları"nı ister çünkü "daha çok mektuplarla konuşacağız" der. Mektuplar, sürgün ve tutuklamalar gibi köklü ve derin susturulmaların ***konuşma aracı***dır. Bireysel ve toplumsal tarihimiz açısından mektupların –iletişim/konuşma işlevi dışında- asıl önemi; ateşin bir karakterin pırıltısını başka ruhlara taşıyarak onları alevlendirmesinde aranmalıdır.

Çok mektup yazmış ve almış biri olarak kendi bireysel tarihime baktığımda; mektuplarda paylaştığım/tartıştığım hususların, o zamanlar beni derinden etkileyen konular olduğunu ve sonradan bazı mektuplarımı makaleye dönüştürdüğümü biliyorum. Demek ki insan; yazarken düşünen, üreten ve ontolojik anlamda başka bir yer'e gidebilen bir varlık. Ancak bu akışa içtenliğin refakat etmesi, mektupları daha da önemli kılan bir değere dönüştürüyor.

İki yazar/şair arasındaki mektuplar edebiyat adına ne söyler? İki tarihî figür arasındaki mektuplar, tarih adına ne anlatır?

Ramazan Korkmaz: Sanatkârların birbirine yazdığı mektuplar ve diğer ilişkide olduğu insanlara yazdığı mektuplar birbirinden farklıdır. Sözgelimi; Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba'ya yazarken şiirden, sanattan ve dil endişesinden bahseder; oysa kız kardeşi Nihal Hanım'a ve eşi Cavidan Hanım'a yazdığı mektuplarda daha çok; özlem, bireysel ilişkiler ve gündelik kaygılar yer alır. Edebiyat dünyası için her ikisi de önemli olmakla birlikte; bir tür edebi söyleşi niteliği taşıyan sanatkârların kendi aralarında yazdıklarının daha bir önem arz ettiğini belirtmeliyim. Sanatkârların kendilerine mahsus bir poetika yazma/yapma anlayışının pek olmadığı Türk edebiyatında; bu ihtiyacın çoğu zaman mektuplar aracılığıyla giderildiğini görmekteyiz. Müstakil bir poetikası olmayan Cahit Sıtkı'nın mektuplarından, çok köklü poetik çıkarsamalar yapmak mümkündür. Belki de Cahit Sıtkı Tarancı'nın Ziya'ya mektupları olmasa; Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının şiiri tanımlayan yüzü daha eksik ve ışıksız olacaktı.

Ayrıca Nazım Hikmet'in Orhan Kemal ve Kemal Tahir ile yazışmaları, Attila İlhan'ın Ferit Edgü, Hilmi Yavuz, Selim İleri ve Buket Uzuner gibi sanatkârlarla yazışmaları; Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının biçimlenmesine ve içerik olarak gelişmesine önemli katkılar sunmuştur. Nazım Hikmet özellikle Kemal Tahir'e hapishaneden yazdığı mektuplarda; devrin hem edebi, hem de siyasi haritasını çizer ve onlara gelecek için kılavuzluk eder.

Sorunuzun diğer kısmına gelince; iki tarihi şahsiyetin mektuplaşması elbette, medeniyet tarihi açısından önemli ipuçları içerir. Bu bağlamda Kanuni Sultan Süleyman'ın Fransa Kralı Fransuva'ya yazdığı mektup; hem üslup açısından, hem de içerik açısından oldukça dikkate şayandır; *"Ben ki sultanlar sultanı, hakanlar hakanı hükümdarlara taç veren Allah'ın yeryüzündeki gölgesi; Akdeniz'in ve Karadeniz'in ve Rumeli'nin ve Anadolu'nun ve Azerbaycan'ın ve Şam'ın ve Halep'in ve Mısır'ın ve Mekke'nin ve Medine'nin ve Kudüs'ün ve bütün Arap diyarının ve Yemen'in ve nice memleketlerin sultanı ve padişahı Sultan Bayezid Han oğlu Sultan Süleyman Han oğlu Sultan Süleyman Han'ım. Sen ki Fransa vilayetinin kralı Fransuva'sın. Hükümdarların sığındığı kapıma elçinizle mektupla gönderip ülkenizi düşman istila edip şu anda hapiste olduğunuzu bildirip kurtuluşunuz konusunda bizden yardım talep edersiniz. Söylediğiniz her şey dünyayı idare eden tahtımızın ayaklarına arz olunmuştur. Her şeyden haberdar oldum. Yenilmek ve hapsolunmak hayret edilecek bir şey değildir. Gönlünüzü hoş tutup üzülmeyesiniz. Böyle bir durumda atalarımız düşmanları mağlup etmek ve ülkeler fethetmek için seferden geri kalmamışlardır. Biz de atalarımızın yolundayız…"* Kanuni, mektup niteliği taşıyan bu fermanla Fransa Kralı'nı üslubuyla ezerken; nasıl yüksek bir tarihi misyon yüklendiğini de vurguluyor. Bu mektup, mutlaka liselerin edebiyat kitaplarında bir üslup şahaseri olarak okutulmalıdır. Ortak bir toplumsal geisti yansıtan bu ferman-mektup, zamana karşı dikilmiş ebedi bir varoluş abidesidir.

Mektupların ve mektuplaşmaların edebiyat ve eleştiri dünyasına katkısı nelerdir? Bu anlamda mektupların yazarlara ve okurlara da bir katkısı olur mu?

Ramazan Korkmaz: Başlangıçta mektupların birer içtenlik açılımı olduğu söylemiştik. Bu bağlamda Tanpınar'ın ve Sabahattin Ali'nin mektuplarını biraz açmak gerekecek. Sözgelimi edebiyat yazılarında çok derin bir kültüre ve kararlı, zengin bir cümle yapısına sahip olan Tanpınar'ın Cevat

Dursunoğlu'na yazdığı mektuplarda küçük yaşam endişeleri karşısında nasıl paniklediğini, milletvekili olmak için ne kadar ısrar ettiğini ve milletvekili olduktan sonra da duyduğu pişmanlığı görüyoruz.

Sabahattin Ali ise, özellikle Ayşe Sıtkı'ya mektuplarında çocukluk yıllarındaki ruhsal kırılmalarının kaynaklarını açıklarken; eserlerindeki belli başlı karakter tiplerinin kökenine ait temel bilgileri de ifşa etmiş olur. Sözgelimi çocuk yaşta annesinin kendini dışlamasını bir türlü kabullenemez ve bu dışlanma ölünceye kadar ruhunun kanayan yarası olur. Eserlerindeki olumsuz kadın tiplemelerin temelinde aynı saiklerin yattığını söyleyebiliriz. Ayrıca Sabahattin Ali'nin Aziz Nesin, Pertev Naili Boratav gibi dostlarıyla mektuplaşmaları, dönemin düşünsel birikimine, siyasal çatışmalarına, yayın hayatındaki sıkıntılara da açıklık kazandırır.

Fakat özellikle Namık Kemal'in sürgünden Abdulhak Hamid, Recaizade Mahmut Ekrem ve devrin diğer edip ve ileri gelenlerine yazdığı mektupların çok yapıcı, kurucu ve belirleyici bir etkiye sahip olduğunu görüyoruz. Sözgelimi Abdulhak Hamid'in Sabr u Sebat adlı tiyatro eseri, Namık Kemal'in halkçı ve Türkçeci bir içeriğe sahip yönlendirmesi sonucu yazılmış adeta bir atasözleri ve deyimler manzumesidir. Ayrıca Nurullah Ataç, topyekûn bir kitle eğitimine dönüştürmek istediği "Okuyucuma Mektuplar"ında okuru; duyusal, düşünsel ve estetik açıdan beslemek ister.

Sanatkârların mektupları, kendileriyle de samimi bir yüzleşme içeriği taşıdığından; eserin arkasındaki ruh halini anlamak için okuyucuya önemli ipuçları verir.

Geçtiğimiz ay Ahmet Mithat Efendi ile Fatma Aliye Hanım'ın mektuplaşmaları yayımlandı. Hace-i Evvel'in her zamanki tutumunu mektuplarında da sürdürdüğü ve Fatma Aliye hanımı bir kadın yazar olarak edebiyatta, sanatta, fikirde eğittiği anlaşılıyor mektuplaşmalardan. Aynı durum Namık Kemal, Abdülhak Hâmit, Recaizade Mahmut Ekrem, Samipaşazade Sezai gibi Tanzimat yazarlarının gönderdikleri kimi mektuplar için de geçerli. Buradan hareketle "edebiyat-mektup-eğitim" üçgeninde sanatkâr ve muhatabı üzerine neler söylenebilir.

Ramazan Korkmaz: Mektupların hasret giderme, durumdan haber verme ve yalnızlığı paylaşma gibi işlevleri yanı sıra bir de bir endişeyi paylaşma, ortak bir gelecek tasarımı oluşturma ve bir beklenti ufku kurma gibi daha problematik konuları içerdiği de görülür. İşte burada mektupların toplumsal yönü ortaya çıkar. Bu tür mektuplar, çoğu zaman iddiasız bir biçimde bireyi eğiterek toplumu dönüştürmek ister. Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem ve Nazım Hikmet gibi, tarihsel dönem itibariyle toplumda öncü rolü üstlenen kişiliklerin mektupları, bu bağlamda örnek verilebilir. Sözgelimi, **Hace-i Evvel** olarak da bilinen Ahmet Mithat Efendi'nin *"Fazıl ve Feylesof kızım"* diye hitap ettiği Fatma Aliye Hanım'a yazdığı mektuplar, genç yazarı taassuba karşı korumakla kalmaz, aynı zamanda onu nasıl yazması hususunda eğitir de. Namık Kemal'in özellikle Magosa'dan ve Nazım Hikmet'in Bursa Cezaevinden devrin genç şair ve yazarlarına yazdıkları mektuplar; kuru bir hasbıhalden öte, tamamen bir endişeyi paylaşma ve ortak bir beklenti ufku oluşturmaya yöneliktir. Günümüz edebiyatının oluşmasında bu mektupların çok büyük katkısı vardır.

Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar, İsmet Özel, Ataol Behramoğlu ve Cahit Zarifoğlu gibi isimlerin mektuplaşmalarında poetikalarına dair önemli ipuçları bulunduğunu biliyoruz. Mektup türünü, kullanılan dil itibariyle, şairin bir nevi iç döküşü olarak algılarsak bu metinler poetikaları adına bize bir şey söyler mi? Mektup-poetika ilişkisinden yola çıkarsak nelere ulaşabiliriz?

Ramazan Korkmaz: Türk edebiyatında poetika yazma geleneği çok yaygın değildir. Şairler, eserlerinin önsözünde, mektuplarında veya kendileriyle yapılan söyleşilerde bu konuya kısaca değinip geçerler. Mektup-poetika ilişkisine en iyi örneklerden biri şüphesiz Cahit Sıtkı'nın Ziya'ya Mektuplar'ıdır. Cahit Sıtkı, bu mektuplarda "Türkçenin ses vekâletinin şairlerin uhdesinde bulunduğu"nu ve şiirin her şeyden önce bir "ses hadisesi" olduğunu söyler.

Doğrusu şiir, yazılma/ bir tür yaratılma esnasında üzerinde pek düşünülmez. Ancak bu yaratıcı doğum sancısı bittikten sonra onunla ilgili fikir yürütmek akla gelir. Böyle bir durumda en rahat konuşma/tartışma ve fikir yürütme ortamını mektuplar sunar. Bu bakımdan Tanpınar, Nazım Hikmet, İsmet Özel, Ataol Behramoğlu ve diğer şairlerin mektupları özel bir dikkatle okunarak Türk

şiir tarihinin mektuplarda kalan poetik haritası çıkarılmalıdır. Türk şiir tarihinin böylesi bir topyekûn okumaya çok ihtiyacı vardır.

Bugün iki insan arasındaki yazılı iletişim (e-mail, mesaj, Facebook, Twitter) ile mektubu birbirinden ayıran şey nedir? Bu türlü yazılı iletişimin, telefondan daha "cazip" gelmesinin bir anlamı var mıdır?

Ramazan Korkmaz: Artık büyüsü bozulan bir dünyada yaşıyoruz… Teknoloji ilerledikçe –en azından şimdilik- daha çok görselliğe mahkûm ediliyoruz. Oysa ki, insan zihnine –her zaman-bir şeyleri tahayyül etme, kendine göre kurgulama, dönüştürme ve onu yeniden üretme imkânı verilmelidir. Bahsettiğiniz e-mail, mesaj, Facebook, Twitter, rüyadan soyutlanmış/koparılmış/arındırılmış kuru iletişim araçlarıdır ve daha çok bildirişim içeriklidir. Anlık, çabuk, hızlı ulaşmadır. Hani zamanımız hız'a bağımlıya, bizler de rüyasız bir iletişime bağımlı hale geliyoruz, gibi geliyor bana. Bu iletişim araçlarını küçümsemiyorum. Belki zamanla bu iletişim araçları da evrilerek daha derin oluşları ifade edeceklerdir ama bana çok doyurucu gelmiyor. Çünkü hayat, bildirişimin dışında çok daha var olan büyük bir imkânlar hazinesidir; o hazinenin içine girmek ve sözün büylü dünyasında yıkanıp arınmak gerek. Bizi yapan, yaşatan sözdür; düşlerimizdir. Bunlardan soyutlanarak yaşayamayız, robotlaşırız. Oysa henüz uyanış aşamasında olan insanlığın daha söyleyecek çok sözü vardır.

Eksiltili yazmalarla (mesaj, e-mail vb) mektuplar arasında bir yerdeyiz. Mektuplara hüzünle veda ederken; mesajlarımızı okumadan da yapamıyoruz hatta onları daha sıklıkla bekliyoruz. İnsanlık tarihi, evrilerek gelişmekte ve özünü daima korumaktadır. Belki de karşı çıkmalarımız biraz da alışkanlıklarımızın kırılmasında ve yeniden kurgulanmasındaki korkudan kaynaklanmaktadır. Her ne de olsa mektupları özleyeceğiz ve belki eksiltili yazılarımızı mektuplara dönüştürerek yaşamaya devam edeceğiz.

Özellikle yukarıdaki sorumuzun açacağı anlam alanı içerisinde, Kasım ayında yayımlanan "Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür Küçürek Öykü" adlı kitabınızla ve 25-26 Kasım'da rektörü olduğunuz Ardahan Üniversitesi'nde düzenlediğiniz " Edebiyatta Yeni Bir Tür: Küçürek Öykü - Uluslararası Sempozyumu" ile iyice gündemimize taşıdığınız küçürek öykülerin çoğaldığı anlam alanlarından söz eder misiniz?

Ramazan Korkmaz: Her çağın ruhu kendine uygun ifade araçları bulur. Çağımız "Hız"a aşırı bağımlı bir dönem. İnsan, belki tarihin hiçbir döneminde zamana bu kadar bağımlı olmamıştı. Yani hemen her alanda fast-food'laşan bir çağda yaşıyoruz. Eski mutantan sofralar yerini anlık atıştırmalara, uzun sohbetler yerini eksiltili mesajlara, kısa iletilere bırakıyor. İnsanların okumaya çok zamanları yok ama; insanın okuma, farklı bir dünyada kendini yeniden bulma/kurma ihtiyacı hep devam ediyor. İşte küçürek öyküler, böylesi bir ihtiyaçtan ortaya çıkan anlatılardır. Yersiz, yurtsuz ve zamansızlıkla kuşatılmış olduğunu sanan insanın, keskin ve tiz çığlığıdır küçürek öyküler; bir çığlık ne kadar uzunsa o kadar bir hacme sahiptir. Lakin bütün bu kısalığa rağmen, daima bir roman içeriğine sahip olma iddiasındadır. Sözgelimi, Ferit Edgü'nün Öç adlı öyküsü; (*Öç/ Köyün en hoppa kızıydı./ Onu köyün en aptal gencine verdiler./ Hiç çocukları olmadı./ Aslında pek çok çocuktan hiçbiri o en aptal gençten değildi.)* toplam 24 sözcükten oluşmasına rağmen bir Emma Bovary trajiği içerir. Küçürek öykü, zamanımızın en popüler anlatı türlerinden biri olmaya adaydır.

- **Çok teşekkür ederiz.**
- **Ben de tüm okuyuculara ve sizlere teşekkür ediyorum.**